

"UKIDANJE" KULTURNOG IDENTITETA SELA

Vesna Đukić-Dojčinović, *Pravo na razlike
selo – grad*, Zadužbina Andrejević,
Beograd 1997.

Kulturna politika kao antikulturni čin

Knjiga *Pravo na razlike selo – grad* polazi od modernog određenja kulture kao heteronomnog pojma koji u prvi plan ističe višestrukost i "razlike", odnosno sažima u sebi različitosti koje se otržu represiji prilikom teorijskog podvođenja empirijske grade pod nekakav opšti pojam "kulture". Praktične konsekvence ovakvog otpora su odupiranje jednog modela kulture "kultivisanju" od strane drugog, koji isključivo teži da nad "suparničkim" kulturnim modelom uspostavi odnos asimetrije i dominacije. "Drugost" i "razliku" koja se u ovom radu teorijski respektuje i brani, zastupa seoska kulturna sredina nasuprot gradu kao "polimorfnom", "progresivnom" i "otvorenom" kulturnom središtu, što je svakako vladajuća predrasuda i samo polovično utvrđena istina. Selo i grad, po mišljenju autorke, predstavljaju dva različita, ali i komplementarna kulturna entiteta čiji je saživot moguć i poželjan u svakom istorijskom kontekstu, i to bez prisilnog pretapanja jedne "kulture" u drugu.

Dijalektika odnosa selo – grad, koja zahvata period razvoja kulture u nas 1945-1990. godine, posmatrana kroz vizuru savremene kulturologije, s posebnim naglaskom na kulturnoj politici i kulturnim akcijama koje iz nje direktno proističu, kroz obimno istraživanje postojeće dokumentacije iz ove oblasti koje je sprovela Vesna Đukić-Dojčinović (ilustrovano karakterističnim studijama slučaja poput analize Agitprop direktiva u srezu Pančevo ili prosvetno-domaćičkih tečajeva u Omoljici), pokazala se kao odnos prisile i ekstremno narušene ravnoteže polariteta selo – grad.

Kako jasno pokazuje ova upečatljiva kulturološka studija, kulturni identitet predratnog sela sve više se gubio utapanjem u savremene tokove industrijalizacije i urbanizacije, što je rezultiralo "revolucionarnim" preobražajem sela u svrhu njegove prisilne "kultivacije", poništavajući gotovo svaku razliku na relaciji selo – grad, pretežno u korist gradske kulturne sredine. Osnovna kulturna obeležja sela, kao što su: okrenutost tradiciji i tradicionalnim vrednostima (što ne znači i tradicionalizmu), "konzervativizam" zasnovan na intimnim i porodičnim vrednostima, kao i tzv. ženskom kulturnom obrascu, u direktnom kontrastu s urbanim i tzv. muškim, ekspanzivnim i dinamičkim elementima kulture koji formiraju kulturni identitet današnjih gradova, za nešto manje od pola veka transformisana su tako da je razlika među njima gotovo sasvim ukinuta.

U procesu nasilnog preobražavanja sela po uzoru na gradske sredine, dosledno je primenjivana restriktivna politika prema selu, posredstvom sprege kulturne politike i kulturne akcije, iza kojih su stajali država i jednopartijski politički sistem. Samo prividno paradoksalno, kao osnovno sredstvo za ukidanje razlika između seoske i gradske kulture, poslužio je mehanizam demokratizacije kulture kao socijalna maska za široku difuziju i nametanje odgovarajućeg kulturnog obrasca seoskoj populaciji. Ovo je povratno uticalo i na kontraefekte u gradskoj sredini, koje i danas raspoznajemo kao fenomen "poseljačenja gradova", kroz poplavu kiča i šunda koju prvenstveno generišu mediji masovnih komunikacija.

Tradicionalni stil života zamenjen je novim, nastojeći pri tom da ukloni i najmanju razliku između sela i grada. "Represivnim sredstvima" su se ograničavale, suzbijale ili zabranjivale određene tendencije u okviru kulturnog života koje su bile u suprotnosti sa proklamovanim ciljevima Partije u oblasti kulture. "Ako obratimo pažnju na kulturu sela", sugeriše autorka, "uočavamo da su se represivne mere odnosile na celinu tradicionalnog kulturnog života, dakle, na seoske navike, običaje, verovanja i seoski folklor u onoj meri u

kojoj su oni sadržavali i reprodukovali tradicionalne obrasce kulture života i rada seljaštva, u čemu je bila sadržana autohtonost sela. Kako je tradicija bila nepoželjna sa stanovišta interesa Partije... prema njoj su bila usmerena represivna sredstva kulturne politike i kulturne akcije..." Odnos prema selu i tradicionalnim kulturnim vrednostima potisnut je u smeru ugledanja na razvoj kulturnog života u gradovima, pri čemu je jedina tačka dodira ovih "kultura" ostvarena u pogledu ekonomije. Protivno očekivanjima, u kulturnom životu sela vremenom se, umesto ideološki prihvatljivih kulturnih modela preuzetih iz kulturne prakse gradskih sredina, ustalio komercijalno-potrošački model kulturnog života sa svojom karakterističnom "novokomponovanom kulturom" predstavljajući time deo neplanirane kulturne politike, koju diktiraju tržište i mas-mediji. Fenomen transmisije kulture na relaciji selo – grad najbolje odgovara tokovima ovih složenih kulturnih procesa. Pod tim fenomenom Vesna Đukić-Dojčinović podrazumeva: "prenošenje i isporučivanje sadržaja i vrednosti preporučenih kulturnih modela koji su se posredstvom organizovane kulturne akcije širili iz grada ka selu. Oni su pripadali spoljašnjoj kulturi koja je bila preporučena od strane kulturne politike, a transmitovani su u seoske kulturne okvire kanalima demokratizacije. Za tu nameru, pored institucija kulture koje su nicale na selu tokom prve dve decenije posleratnog razvoja, služili su i masovni mediji. Oni su udruženim snagama radili na preoblikovanju kulturnog identiteta sela, nimalo ne uvažavajući tradicionalni kulturni model i autentične potrebe i navike seoskog stanovništva."

Proces sistematskog razgradivanja osnovnih kulturnih vrednosti seljaštva u periodu 1945-1990. godine, pokazuje da je dugoročna kulturna politika prema selu predstavljala, u stvari, jedan antikulturni čin u kome je umesto stimulativne politike, represija inadekvatnih kulturnih modela preuzetih iz gradske sredine (elitni model, mas-kultura, i dr.) dovela do suzbijanja autohtonog razvoja sela koji je pratila kriza njegovog kulturnog identiteta. Sva posleratna nastojanja oko demokratizacije i homogenizacije kulture u seoskoj sredini, dramatično su pokazala svoje negativne efekte na kulturni razvoj sela, ne poštujući kulturne razlike grada i sela, što je osnovna pretpostavka "kulturnog identiteta" jedne grupe. Ukazivanje na to, ujedno je i obaveza za sve kulturne akcije osmišljene u duhu tolerancije jedne buduće kulturne politike koja uvažava razlike i neguje odnos interakcije među postojećim kulturnim modelima.